

Handläggare: Carina Cannertoft
Telefon: 08-508 430 28

Till
Socialnämnden

Stockholmsenkäten 2012

(1 bilaga)

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner detta tjänsteutlåtande.

Gillis Hammar
Förvaltningschef

Tina Heinsoo
Tf avdelningschef

Sammanfattning

Det finns flera positiva resultat i 2012 års stockholmsenkät. Bland annat minskade tobaksbruket hos stadens unga och en allt större andel väljer helt bort alkohol. Andelen pojkar i årskurs 9 som använt narkotika någon gång har minskat sedan förra mätningen. I övriga grupper är nivåerna oförändrade eller något minskade jämfört med 2010 års undersökning. Det är också en något lägre rapporterad brottslighet bland unga pojkar. Generellt är det värt att notera att det är pojkar i åk 9 som står för huvuddelen av den positiva utvecklingen.

Bakgrund

Stockholmsenkäten är en totalundersökning om ungdomars normbrott och avvikande beteende som utförs av socialförvaltningen i Stockholms stad vartannat år. Den har i olika former och i olika omfattning genomförts sedan 1970-talet och är unik i sitt slag då den genomförs i samtliga klasser i grundskolans årskurs 9 och i gymnasiets år 2. Friskolor deltar frivilligt men i stor omfattning. Enkäten distribueras också i flera av Stockholm stads kranskommuner.

Resultaten av undersökningen fungerar som ett kartläggningsinstrument och utgör, genom ett antal frågor, nyckeltal och indikatorer i stadens uppföljningsrutiner. Ett annat syfte med enkäten är att fungera som underlag för forskning och kunskapsutveckling på de områden som behandlas. Det viktigaste syftet med Stockholmsenkäten är därmed att utgöra underlag för planering och beslut om preventionsinsatser både på övergripande och på lokal nivå i Stockholms stad.

Vid den senaste mätningen år 2012 har TNF/Sifo genomfört datainsamlingen och det är drygt 10 000 elever som har besvarat enkäten i Stockholms stad. Undersökningen genomförs under vårterminen, efter sportlovet. Enkäten besvaras av eleverna i klassrummet under lektionstid och överlämnas i förslutet kuvert till klassläraren. Datainsamlingen utförs vid ett tillfälle och något uppsamlingstillfälle för de som inte var närvarande görs inte. Svarsfrekvensen 2012 uppgick till 76 procent.

Vid varje tillfälle som svaren samlas in produceras tabeller och presentationer som ska utgöra beslutsunderlag i stadens arbete. De första, stadsövergripande resultaten för 2012 sprids under sommaren till olika målgrupper i staden. Resultat på stadsdelsområdesnivå och på skolnivå presenteras under hösten. En deskriptiv rapport om det aktuella läget samt förändringar över tid kommer förhoppningsvis att publiceras innan årsskiftet 2013.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor.

Stockholmsenkäten 2012- urval av stadsövergripande resultat

Allt färre dricker alkohol

Bland ungdomar i Stockholms stad har andelen som *inte* dricker alkohol ökat för perioden 1998-2012. För grundskolans årskurs 9 är ökningen störst, andelen som inte dricker har nästan fördubblats sedan 1998. År 2012 uppgår hälften av pojkarna och 45 procent av flickorna i nian att de inte dricker alkohol. Förändringen är lika stor för pojkar som för flickor. För gymnasiets år 2 är nivån av icke-konsumenter lägre jämfört med grundskolans årskurs 9. Vad gäller förändringen över tid ökar andelen icke-konsumenter tydligt även i gymnasiets år 2.

Utvecklingen beträffande andelen storkonsument¹ är också positiv i termer av att färre ungdomar dricker mycket vid ett och samma tillfälle. Tre förändringar kan ses för perioden 2002-2012; andel storkonsumenter minskar kraftigt både i årskurs 9 i grundskolan och i gymnasiet år 2, bland både pojkar och flickor. Sedan sker en gradvis ökning av storkonsumenter mellan 2004 och 2008 varefter storkonsumenterna åter minskar fram till 2012. År 2012 uppger 38 procent av gymnasieflickorna och 45 procent av gymnasiepojkarna att de är storkonsumenter av alkohol. Även om trenderna är mycket likartade så finns det nivåskillnader där ungdomar i grundskolans årskurs 9 har färre storkonsumenter jämfört med gymnasiet år 2. I gymnasiet finns också skillnader mellan könen där fler pojkar storkonsumerar jämfört med flickorna.

För att beskriva utvecklingen av alkoholkonsumtion, sett till totalt konsumerad alkohol under senaste året, görs en omräkning till sammanlagd mängd räknat i cl 100 % ren alkohol. Från 1998 ökar nivåerna och under 2000-talets början är konsumtionen betydligt högre jämfört med senare mätningar. En markant minskning sker redan 2004 till nivåer på och under 1998 års mätning. Andra halvan av 2000-talet karaktäriseras av en gradvis ökning fram till 2008 då nivåerna åter sjunker. År 2012 har minskningen fortsatt och totalkonsumtionen ligger nu på den lägsta nivån sedan 1998. I år uppgick den totala alkoholkonsumtionen till 300 cl för flickor och 465 cl för pojkar i gymnasiet. Motsvarande resultat för elever i årskurs 9 var 151 cl för flickor och 180 cl för pojkar. Värt att notera är dock att detta mått naturligtvis påverkas av den allt större andelen ungdomar som väljer att helt avstå från alkohol.

Den, i stora drag, minskade andelen alkoholkonsumenter återfinns även i nationella motsvarande undersökningar. Centralförbundet för alkohol- och narkotika-upplysning (CAN) redovisar rekordlåga siffror på alkoholkonsumtion vid den senaste nationellt representativa skolundersökningen 2011. Även sett ur ett internationellt perspektiv karaktäriseras utvecklingen de senaste åren för de flesta deltagande europeiska länderna av minskningar eller inga förändringar. Endast ett fåtal länder rapporterar ökning (ESPAD 2012).

Minskat tobaksbruk bland stadens unga

Även ungdomars tobaksbruk tycks minska i samtliga grupper. Tydligast är detta fram till 2004 varefter det, från 2006, sedan sker en mindre ökning, om än inte till 1998 års nivåer. Mellan 2010 och 2012 sker en minskning av rökare, främst i årskurs 9. År 2012 uppger 16 procent av pojkarna och 20 procent av flickorna i

¹ Storkonsument – konsumerar minst en gång i månaden alkohol motsvarande 18 cl sprit eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/läsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl.

nian att de röker dagligen eller ibland. Motsvarande andel i gymnasiet är 29 procent av pojkarna och 37 procent av flickorna. Flickor röker således mer än pojkar och elever i gymnasiet röker mer än elever i nian. Den på lite längre sikt minskande trenden av rökning stämmer överens med såväl nationella som europeiska liknande underökningar på området.

Snusning skiljer sig tydligt mellan pojkar och flickor: både i trend och i nivå. För pojkar sker en ökning av snusande i början av mätperioden. Sedan sker en minskning fram till 2006 (nian) respektive 2008 (gymnasiet), då en viss stabilisering sker. I årets mätning minskar snusandet, tydligast är detta för pojkar i grundskolans årskurs 9. 2012 års nivåer är också lägre än samtliga tidigare år och sett över hela perioden är det en minskning som framträder. Pojkar i gymnasiet år 2 snusar mer än pojkar i nian. Andel pojkar som snusar dagligen eller ibland i 2012 års mätning är 21- (gymnasiet) respektive 9 procent (grundskolan). Motsvarande siffror 2010 var 24- respektive 14 procent.

Nivåerna på snusning bland flickor är så låga att tillfälliga ökningarna får stor inverkan på utvecklingen över tid. För såväl flickor i grundskolans årskurs 9 som i gymnasiet år 2 sker en ökning fram till mitten av 2000-talet varefter det sker en återgång till samma nivåer som i mätningarnas början. 2012 års mätning har samma nivåer som vid 2000-talets början, en (niondeklassare) respektive två (gymnasister) procent av flickorna uppger att de snusar dagligen eller ibland.

Minskad narkotikaanvändning bland pojkar årskurs 9

År 2008 kunde vi se en svag ökning av narkotikaanvändningen i samtliga grupper. Det rådde en fortsatt negativ utveckling vid 2010 års mätning. I årets mätning tycks narkotikaanvändningen istället ha gått ned något, i synnerhet i årskurs nio. År 2010 hade 16 procent av pojkarna i årskurs nio någon gång använt narkotika, motsvarande siffra i år är 12 procent. I övriga grupper är utvecklingen oförändrad och i år 2 på gymnasiet är det fortfarande 31 procent av pojkarna som någon gång har använt narkotika. Motsvarande andel för flickorna är 23 procent. Flickor har använt narkotika i något lägre omfattning än pojkar i båda årskurserna, men jämfört med resten av Sverige ligger såväl flickor som pojkar i Stockholm på något högre nivåer. Sett ur ett internationellt perspektiv är det mer ovanligt att ha prövat narkotika i Sverige jämfört med övriga Europa. Könsskillnaderna är dock mindre i Sverige.

Det är viktigt att notera att andelen elever som använt narkotika den senaste 4-veckorsperioden ligger på samma relativt höga nivåer som år 2010. Andelarna pojkar och flickor i år 2 på gymnasiet som har använt narkotika minst en gång den

senaste månaden är 12 respektive 7 procent. I årskurs 9 är motsvarande siffror 6 respektive 3 procent.

Av de som har provat narkotika har 89 procent i årskurs 9 respektive 94 procent i år 2 på gymnasiet har använt cannabis. Att cannabis är det vanligaste preparatet att använda stämmer överens med såväl nationella som internationella undersökningar på området. Vid 2010 års mätning avvek Stockholm något från trenden i Sverige och övriga Europa genom den ökning av narkotikaanvändare som då kunde skönjas, i synnerhet bland pojkar i årskurs 9. I år tycks resultaten bättre stämma överens med trenden i stort där en stagning av narkotikaanvändning bland ungdomar föreligger sedan början av 2000-talet. Det är emellertid värt att notera att minskningen gäller främst pojkar i årskurs 9. Den grupp som använder narkotika i störst omfattning är gymnasieelever och då i synnerhet pojkar. I den gruppen har det inte skett några positiva förändringar vid årets mätning.

Något lägre rapporterad brottslighet bland unga pojkar

Utvecklingen över tid beträffande ungdomars självrapporterade brottslighet i såväl stockholmsenkäten som i nationella undersökningar har generellt sett varit oförändrad. I 2012 års undersökning är tendensen något lägre nivåer jämfört med 2008 och 2010 års mätningar. Den grupp som i störst omfattning står för de minskade nivåerna är pojkar i årskurs 9, det vill säga den grupp som är mest brottsaktiv.

Andelen elever som har uppgivit att de begått de lite mindre allvarliga brotten klotter/graffitti och snatteri har minskat något totalt sett, där åter igen pojkar i årskurs 9 står för huvuddelen av denna minskning. År 2010 var det 22 procent av pojkarna i årskurs nio som hade klottrat eller målat olaglig grafitti. År 2012 är motsvarande siffra 17 procent. Andelen pojkar i årskurs nio som snattat var 36 procent 2010 och 29 procent år 2012.

När det gäller de lite mer allvarliga brotten är den positiva förändringen inte lika tydlig, men det rör sig fortfarande om lägre nivåer snarare än högre vid en jämförelse med 2010 års mätning. Andelen pojkar i årskurs nio (som även när det gäller dessa brottstyper är överrepresenterade i förhållande till övriga grupper) har minskat en eller ett par procentenheter när det gäller att ha burit vapen, ha begått allvarliga egendomsbrott, hot och våld samt misshandel. Även utsatthet för misshandel är ett par procentenheter lägre 2012 jämfört med 2010.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Stockholmsenkäten har en viktig roll i att bidra med kunskap för både forskare, beslutsfattare och praktiker på olika nivåer i Stockholms stad. Användbarheten beror inte minst på underlagets höga tillförlitlighet, vilket garanteras av att enkäten är en totalundersökning och därmed kringgår det, i undersökningssammanhang, förekommande problemet med små och skeva urval och därmed bristande representativitet. Att delvis samma frågor har ställts under liknande omständigheter sedan många år tillbaka medför att Stockholmsenkäten inte bara ger en aktuell lägesrapport utan också synliggör trender och regionala skillnader. Stockholmsenkäten utgör en ovärderlig källa till kunskap och ökad förståelse för ungas livsvillkor och pekar på viktiga förbättringsområden. I årets mätning var svarsfrekvensen något lägre än tidigare år. Bortfallet beror i huvudsak på individbortfall det vill säga elever som inte varit närvarande vid undersökningstillfället men också på skolor som av olika skäl inte velat medverka. Bortfallet kommer att beskrivas mer utförligt i en resultatrapport som förväntas vara klar vid årsskiftet. Även om bortfallet är något högre i år än vid tidigare års mätningar anser förvaltningen att resultaten är tillförlitliga.

Beträffande resultaten i 2012 års mätning konstaterar förvaltningen att det i flera områden skett en positiv utveckling. Enligt mätningen har framförallt ungdomars alkoholkonsumtion minskat, främst till följd av att fler unga väljer bort alkohol helt och hållet. Några orsaker till den gynnsamma utvecklingen kan vara det målmedvetna förebyggande arbetet på olika nivåer i staden och en ökad restriktivitet hos föräldrar (kring ungdomar och alkohol). Mer övergripande trender kan också påverka resultaten som exempelvis att många ungdomar spenderar tid på onlinespel och sociala medier eller en generell hälsotrend där varken alkohol, tobak eller narkotika passar in. Det är dock viktigt att komma ihåg att det förstås fortfarande finns en grupp ungdomar som storkonsumerar alkohol och som riskerar att utveckla alkoholrelaterade problem.

Utvecklingen beträffande narkotika är gynnsam för pojkar i årskurs 9. Samma grupp tycks uppvisa något sjunkande andelar som begår olika former av kriminella handlingar. Samtidigt är det viktigt att tänka på att andelarna som provat narkotika, såväl bland flickor som bland gymnasiepojkar, är ungefär på samma nivåer som år 2010. Det är 31 procent av gymnasiepojkarna som uppger att de använt narkotika någon gång. En jämförelse med CAN's riksrepresentativa undersökningar visar att stockholmsungdomar i något högre utsträckning provat narkotika än motsvarande grupp i riket. Trots att narkotikaanvändningen är oförändrad eller något minskande finns förstås ungdomar (och deras anhöriga)

som söker hjälp för narkotikarelaterade problem på exempelvis Maria Ungdom. Denna grupp har inte minskat. Det är därför av vikt att arbetet med att förebygga och behandla narkotikarelaterade problem fortsätter. Det förebyggande arbetet görs bland annat inom ramen för projektet ”Trestad2”, där fokus är cannabis. De medel som under 2011 och 2012 i stadens budget tilldelats stadsdelsförvaltningarna för cannabisförebyggande arbete har också förstärkt det förebyggande arbetet.

Under hösten kommer förvaltningen dels att presentera resultat från Stockholmsenkäten på stadsdelsområdes- och skolnivå (i oktober) och dels att producera en mer omfattande rapport från 2012 års undersökning. Rapporten beräknas vara färdigställd till nyåret 2013. Detta material kommer fortlöpande att läggas ut på utvecklingsenhetens hemsida www.stockholm.se/utveckling.

Eftersom tidigare års resultat visat på skillnader mellan stadsdelsområden på vissa problemområden, vilka troligtvis kommer att kvarstå även när årets resultat på lokal nivå presenteras, är det av vikt att fokusera på det förebyggande arbetet och samverkan lokalt. En viktig utgångspunkt i arbetet är att resultaten från stockholmsenkäten är väl förankrade på lokal nivå.

Förvaltningen anser att det är av stor vikt med fortsatta analyser av stockholmsenkätens rika material samt kontinuerlig och systematisk metodutveckling i arbetet mot missbruk och kriminalitet bland ungdomar. Förvaltningen kommer under hösten att presentera en studie om skyddsfaktorer i skolan på ungdomars kriminalitet och narkotikaanvändning samt en studie om en eventuell polarisering beträffande ungdomars alkoholkonsumtion. Studien reder ut huruvida det i takt med en allt större grupp som inte dricker alkohol också finns en mindre grupp ungdomar som istället dricker oftare och mer intensivt. En grupp som i så fall är viktig att uppmärksamma då den lätt försvinner bakom den allt större gruppen ickekonsumenter. Vi undersöker också möjligheterna att göra en liknande fördjupning beträffande narkotika. Förvaltningen avser slutligen att på olika sätt sprida resultaten från undersökningen samt från de fördjupade analyserna till relevanta målgrupper.